

Tömeges könyvtári felhasználóképzés távoktatási formában
az SZTE Klebelsberg Könyvtár e-learning platformján¹

Várnai-Vígh Adrienn E.

Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Könyvtára (Szeged)

adrienn.varnai-vigh@ek.szte.hu

Kokas Károly

Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Könyvtára (Szeged)

karoly.kokas@ek.szte.hu

MOOCs (Massive Open Online Courses) are one of today's popular and effective educational solutions. This presentation connects directly to another, held by our colleagues. Last spring, we have managed to create a complete e-learning package with our team at the SZTE Klebelsberg Library in order to meet the unprecedented challenges during the pandemic. We have more than 10 years of experience from organizing the Introduction to library and information science compulsory course for the students of the Faculty of Humanities and Social Science, which means about 5-600 students per semester. In our presentation, we will share insights about our experiences managing the e-curriculum and the system of tools behind it: starting with the platform and the database of the exam questions, followed by the communication with the students and ending with the grading method. We will also address the initial extreme difficulties, emerging requests and evaluate the first year's experiences as well.

Keywords: MOOC, user experience, library user training, e-learning package

---

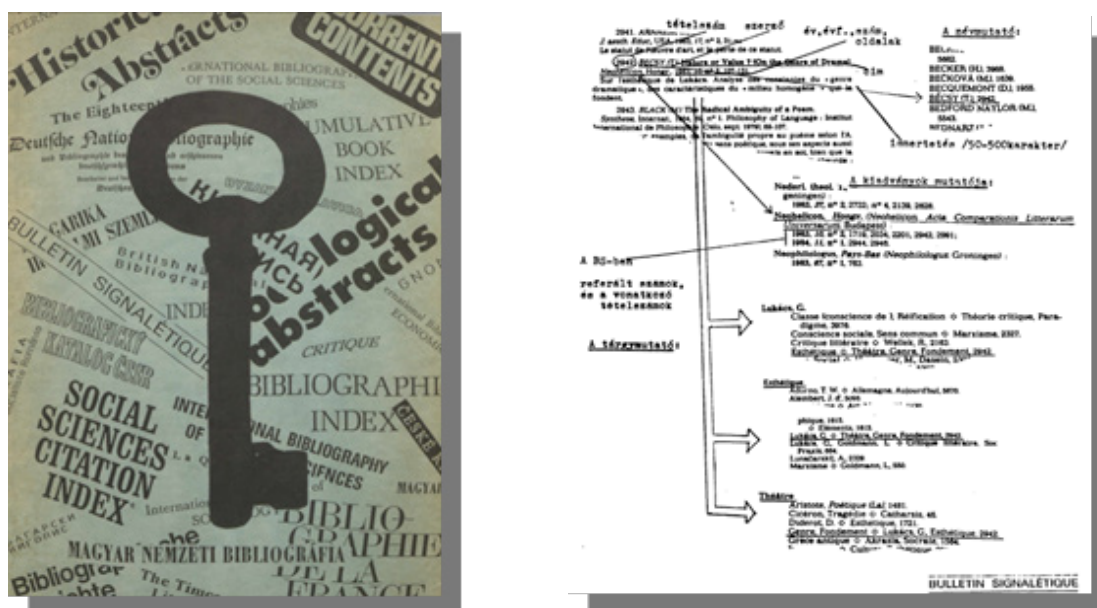
¹ Az előadás prezentációja itt megtekinthető: <https://prezi.com/view/VISEiUc9RI24UCGxVcpC/>

1.1. A felhasználóképzés közelmúltja

A Szegedi Tudományegyetem (korábban József Attila Tudományegyetem) könyvtárának gyakorlatában az 1980-as évektől kialakult az, hogy egyes karokon és oktatási programokban megjelentek a könyvtáros „képzők”, akik az egyes tudományterületek szakreferenseiként szakirodalmazási ismereteket tanítottak, sokszor a tananyagba beépült „tömbösített” óraként. Mivel ez szorosan kötődött az egyes szaktudományok módszertanához, a résztvevő munkatársak szakirányú képzettségűek is voltak, s messze túlmutatott a szokásos és általános könyvtárhasználati bevezetőkön. Ez a módszertan elsősorban a természettudományos oktatás keretében valósult meg így, a bölcsészkaron a nagyobb szakokon ún. pro-szemináriumi metódussal beépült a bevezetés tantárgyakba; főként a magyar és történelem szakos képzéseket jellemezte ez a tantermi és könyvtárlátogató részekre tagolt oktatás.

A modern referáló lapok nem kellően hatékony hasznosulása a bölcsész- és társadalomtudományokban hívta életre azt a kiadványt, amely akkoriban módszertanilag is úttörő módon, kvázi infografikai eszközökkel tárgyalta az egyes kiadványok használatát.²

1. ábra: Az ún. „Kulcsos könyv” 1987-ből és egy lapja

A felhasználóképzés előtörténetében nagy változást hozott, amikor 2004-ben elkészült a szegedi egyetemi könyvtár új épülete, s abba már a 2000-ben létrejött Universitas összevont és egységes könyvtára került be. A szervezeti átalakulás, a modern épület és technika olyan megoldásokkal kecsegtetett, amit a szegedi bölcsészkar akkori vezetése rögtön érzékelt és 2006-tól felkérte az egyetemi könyvtárat arra, hogy az egész bölcsészkar hallgatóság (elsősorban a friss hallgatók) számára szervezzen kötelező, kreditet érő átfogó könyvtári informatikai bevezető kurzust. Ez a kezdetektől féléves tantárgyként indult, heti két órás órakerettel, a Tanulmányi- és Információs

² Kokas Károly, szerk. *Társadalomtudományok: időszaki kiadványok*. Bibliográfiai kalauz 1. Szeged: JATE Központi Könyvtára, 1987. online: <http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/16808/>

Központ kongresszusi termében (olykor 750 fős létszámmal!). Szakértelem alapján váltakozó tanári gárda oktatott, a hallgatók tananyagként a honlapra feltöltött részletes prezentációkat kaptak. A kezdő évektől eltekintve hamar átálltunk arra, hogy saját fejlesztésű elektronikus vizsgáztató rendszerünkkel (EVR) kérjük számon az anyagot: ez egy kérdésadatbank felépítését jelentette, amiből a gép generálta az időzített kérdőívet és végezte el a pontozást is.

1.2. A „tudományos írás” és a kurzus

A képzés kezdeteitől olyan szándék vezetett minket, hogy a szükséges műveltségi elemeket (pl. könyvtárak típusai, történeti áttekintés stb.) keverjük a könyvtári informatikai elmélet alapjaival (fogalmi tisztázás) és ehhez tegyünk gyakorlati tudnivalókat. Filozófiánk az volt és az ma is, hogy egy „szerszámosládát” adjunk át a kezdő bölcsészeknek, amit már tanulmányaik elejétől használhatnak, akár a beadandó munkákat, a referátumokat, vagy a BA, majd MA szakdolgozatokat is figyelembe véve. Az utóbbi időben szerencsésen találkozott követett irányvonalunk a téma egyes

2. ábra: Gyurgyák János könyvének borítója

aspektusait kézikönyvben (tankönyvben?) feldolgozó Gyurgyák János történész törekvéseivel, akinek születő könyvének munkálataiban közre is működtünk, ahhoz számtalan könyvtárosi javaslatot tettünk. *A tudományos írás alapjai*³ címmel megszületett munka és maga a születés folyamata is igen jótékony hatással volt a kurzusra, mert az oktatást is feldúsítottuk – a nálunk is ajánlott könyvként szereplő mű – főbb mondanivalóival, praktikus tanácsaival. (A kitűnő és korszerű könyv pedig a szegedi gyakorlatból vett át sok elemet, főként adatbáziskezelési, katalógushasználati és általában könyvtári informatikai megfontolásokat, ill. a szakirodalmi keresés módszertanát illető megoldásokat.) A gyakorlatban – úgy gondoljuk – hogy e könyv tanulmányozása és a kurzusunk látogatása, kiegészítve a könyvtár és szolgáltatásai valós kipróbálásával, együtt ad jó és megbízható kulcsot a hallgatói lét elején lévő fiataloknak.

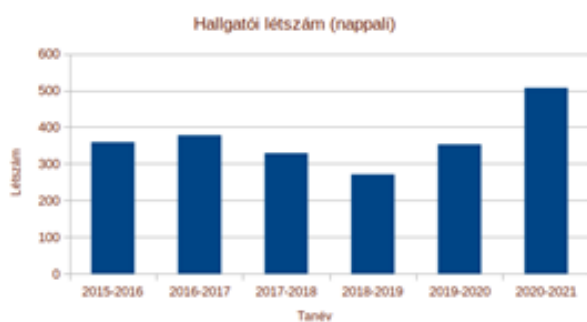
2.1. Az oktatás keretei

2006 óta oktatjuk tehát az SZTE BTK hallgatóit modern könyvtárhasználati ismeretekre. Ezalatt változott az oktatás helyszíne, a hallgatói létszám, a tananyag, az előadók és előadások. Az oktatás jelenlegi kereteinek értelmezésekor ezért összehasonlításokat is kell tenni.

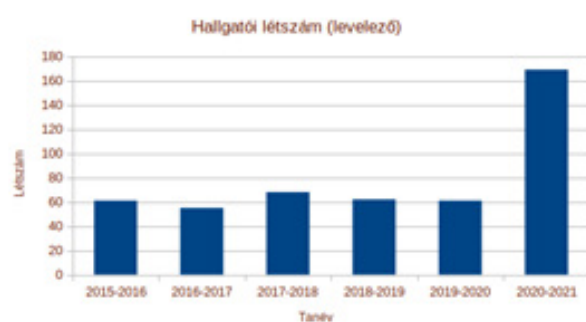
3 Gyurgyák János. *A tudományos írás alapjai*. Budapest: Osiris, 2019

A *Könyvtár- és informatikai alapismeretek* nevű tárgy számos képzés mintatantervének része; nappali tagozaton az őszi, levelezőn a tavaszi félévben vehető föl. A nappali tagozatos oktatás helyszíne kezdetben a Tanulmányi és Információs Központ Kongresszusi terme volt, mely 700 fő befogadására alkalmas. A félév során az előadáson résztvevők létszáma azonban folyamatosan csökkent, így kihasználatlan volt egy ekkora tér. Újabb létszámcsökkenést eredményezett, amikor e tárgy több szakon kikerült a mintatantervből. Így ekkortól egy 200 fő befogadására alkalmas teremben tartottuk az órákat, 350-400 hallgató részére. Ez különösen a félév elején okozott problémákat, amikor a nagy jelenléti aktivitás miatt nem fértek be ennyien. Ezt a problémát megoldja a kibertérbe helyezett, önálló tanulással feldolgozható tananyag, mert létszámkorlát nélkül lehetséges jelentkezni a kurzusra.

3. ábra: Hallgatói létszám alakulása nappali tagozaton (2015–2021)

4. ábra: Hallgatói létszám alakulása levelező tagozaton (2015–2021)

A távoktatási jellegű kurzus vonzóbbnak is látszik a tantermi megoldásnál, mert így elkerülhető pl. az óraütközés, valamint mindenki saját tempójában haladhat a tananyaggal. Az utóbbi hat tanév létszámdinamikáján ez látszik is: 2020/2021 I. félévében több, mint 500-an vették föl a kurzust. A nappali tagozattól némileg eltér a levelező, ám a létszámok itt is hasonló tendenciát mutatnak.

Oktatási helyzet	Tananyag	Oktatási forma	Vizsgamódszer
Normál	ETA-ban archivált + előadás	Tantermi	Offline számítógépes teszt (Elektronikus Vizsgáztató Rendszer)
Pandémia 1.	ETA-ban archivált + kiegészítő tananyagcsomagok	Önálló tanulás, online támogatással	Beadandó feladatok
Pandémia 2. / távoktatás (jövő)	E-tananyag + ETA-ban archivált forma	Önálló tanulás, online támogatással	Online teszt (CooSpace)

5. ábra: Tananyag, oktatási forma és vizsgamódszer összehasonlítása

A következőkben összevetjük az oktatás, tananyag és vizsga formáit a különböző oktatási helyzetekben. Normál oktatási helyzetben tantermi oktatás zajlott: az Elektronikus Tananyag Archívumban (ETA) elérhetővé tett tananyagot kiegészítették az előadások,

s a kettő együtt volt szükséges a sikeres vizsgálóhoz, melyet egy elektronikus vizsgáztató rendszerben bonyolítottunk le a könyvtár számítógépein.

Az első pandémiás helyzet a levelezősöket érintette. Az előző évek gyakorlata szerint, egy konzultációt tartottunk volna, ám ez most elmaradt, s teljes egészében önálló tanulásra álltak át. Az elérhető tananyagokhoz szükséges tantermi magyarázat pótlására pedig kiegészítő tananyagcsomagokat hoztunk létre. Jelenléti vizsgáztatásra nem volt mód, s mivel a létszám alacsony volt, ezért beadandó feladatokkal teljesíthették a kurzust.

2020 őszére jelentős része elkészült a bevezetni kívánt e-learning tananyagunknak, így ez lehetővé tette az újabb pandémiás helyzetben a távoktatásra történő teljes átállást. A tananyag saját e-learning keretrendszerünkben érhető el, emellett pedig továbbra is archiváljuk azokat.⁴ A nappalis hallgatók nagy létszáma nem teszi lehetővé a beadandó feladatokkal való teljesítést, ezért a korábbi offline teszt alapján online vizsgatesztet vezettünk be.

Oktatási helyzet	Előadók száma	Előadási forma	Előadásminőség	Tananyag-formátum
Normál	5%	Szolgáltatás-bemutató, prezentáció	Változó, nem korrigálható	PDF, PPT, prezi
Pandémiás 1.	-	-	-	PDF, PPT, prezi
Pandémiás 2. / távoktatás (jövő)	5-10	Rögzített, e-learning	Egységesebb, korrigálható	Olvasó- és videóleckék

6. ábra: Az előadás- és tananyag-formátumok különbségei

A tantermi oktatás során általában ötnél több fő vett részt az oktatási tevékenységben. Az előadások nagy része valós idejű szolgáltatásbemutató volt, kisebb részben prezentáció; változó minőségben hangzottak el, utólagos korrigálásukra nem volt mód. Az archivált tananyagok többsége ppt, pdf vagy prezi. Az első pandémiás helyzetben egyáltalán nem volt oktatás, a hallgatók a tananyagra és a kiegészítő segédletekre voltak utalva.

Az e-learning tananyagokat 5-10 fő részvételével készítettük el. Egy-egy tananyag elkészítésére több idő fordítható, többször ellenőrizhető, korrigálható. Így sokkal egységesebb minőségben kerülhetnek a hallgatók elé. Két formát használtunk: a szöveges, elméletibb olvasóleckét és a szolgáltatást bemutató, gyakorlati videóleckét.

A tantermi oktatás során az előadó bemutat egy szolgáltatást, melyet a hallgatók offline módon követnek, azaz egy kivetítőn nézik. Az elsajátított ismereteket offline számítógépes tesztel kértük számon, melyet kezdetben csak a tananyag elméleti

4 Az e-learning keretrendszer és a tananyag-archívum elkészültét az EFOP-3.4.3-16-2016-00014 pályázat segítette elő.

Oktatási helyzet	Létszám	Tananyag vs. vizsgamódszer	Vizsgaeredmény
Normál	300+	gyakorlati + offline hallgatók → offline teszt	Rossz: 3-as alatti
Pandémias 1.	60	gyakorlati + online hallgatók → beadandó feladat	Jó: 3,98
Pandémias 2. / távoktatás (jövő)	500+	gyakorlati + online hallgatók online teszt	Jó: 3,5 körüli

7. ábra: A tananyag és a számonkérés egymáshoz való viszonya

részére alapoztunk. Később megpróbáltunk gyakorlati tudnivalókat is beépíteni, de az eredmények még így is igen rosszak voltak: hármast alatti volt az átlageredmény. Ez a módszer mind az oktatásban, mind a számonkérésben nagy energiabefektetést igényelt részünkről. Az első pandémias félévben a tananyag továbbra is gyakorlati jellegű maradt, ugyanakkor egy-egy anyagrész megismerésekor a hallgatók online lehettek, így rögtön ki is próbálhatták a szolgáltatást. A beadandó feladat szintén gyakorlati jellegű volt: a tananyag alkalmazásával kellett feladatot megoldani. Az értékelés szubjektívebb lehetett, s így sokkal jobb eredmények születtek: az átlag majdnem elérte a négyest. Ez a megoldás a feladatok ellenőrzésében roppant energiaigényes, ezért csak kis létszám mellett alkalmazható.

Az e-learning egyik nagy előnye a nagy létszám kezelhetősége. Egy másik előny, hogy a korábbiakkal ellentétben önmagában használható tananyagot kapnak: mind a szövegek, mind a videók rögzített módon tartalmazznak egy elméleti kérdéskört vagy egy szolgáltatás bemutatását, s így bármikor újra elővehetők. Az online tananyaghoz online jelenlét szükséges, így egy szolgáltatás ekkor is azonnal kipróbálható. Az online teszt fölvetette a visszaélések lehetőségét, ám az eredmények ezt nem igazolták: kiegyensúlyozott osztályzatok születtek, s az átlag kimozdulva a korábbi nagyon rossz tendenciából növekedést hozott – megközelítette a 3,5-öt. A tananyag és a vizsgához szükséges kérdésbank elkészítése energiaigényes, ám ez megtérülő energiabefektetésnek látszik.

A kurzussal kapcsolatban az alábbi kulcsszavakat tartjuk fontosnak: **gyakorlati ismeret** szeretnénk átadni **minőségi tananyagokkal**, melyek mind részünkre, mind a hallgatók számára biztosítják a **ráfordított energia megtérülését**, s **hatékonyan** kialakítják a szükséges kompetenciákat.

2.2. Tananyag

A tananyag összeállításakor a előző évek tematikájára támaszkodtunk, annak e-learning formájú földolgozását vizsgáltuk meg. A tananyagokat többen készítettük, lektorálásuk nagyrészt megtörtént.⁵ Mivel a tananyagok változását a keretrendszerben nem

⁵ A tananyag az SZTE Klebelsberg Könyvtár e-learning keretrendszerében: https://edu.ek.szte.hu/courses/konyvtar_es_informatikai_alapismeretek/?tab=tab-curriculum

követjük, ezért erre az ETA-t használjuk; abban minden egyes változat megtalálható.⁶ Az e-tananyaghoz kérdések is tartoznak, melyek segítségével a hallgatók ellenőrizhetik a tananyag elsajátítását és készülhetnek a vizsgára. Ezeket részben a tananyag készítői állították össze, részben kiegészítettük.

Tudás	Képesség	Attitűd	Autonómia / Felelősség
Felismeri a leggyakrabban előforduló dokumentumtípusok bibliográfiai leírását.	Irodalomjegyzékből beazonosítja a dokumentumokat, azokat megtalálja katalógusban vagy adatbázisban, s hozzáférésükről tájékozódik.	Törekszik a felhasznált szakirodalom korrekt hivatkozására.	Hivatkozásainak korrektségéért hivatkozásképző rendszert használ.
Alapvető ismeretei vannak a hivatkozásképzésről.	Elsajátította egy hivatkozásképző rendszer használatának alapjait.		Önállóan eredményesen használja az online adatbázisokat, de tudja, hogy szükség esetén hol kérhet segítséget.
Ismeri a bölcsészeti- és társadalomtudományi területeken legjelentősebb magyar és külföldi adatbázisokat, azok tartalmát és keresési technikáit.	Kiszűri az adatbázisokban lefuttatott keresések releváns találatait, szűrők segítségével optimalizálja a találatok számát.	Tanulása eredményességéért rendszeresen és tudatosan használja az online adatbázisokat.	

8. ábra: Tanulási eredmények

Fontosnak tartjuk a tanulási eredmény alapú megközelítést, amelyben meghatározzuk a tananyag elsajátításával elérhető kompetenciákat. Az ábrán néhány kiemelt szempont látható.

2.3. Kérdésbank

A véletlenszerű feladat kiválasztáson alapuló tesztvizsgálathoz egy nagyszámú kérdést tartalmazó kérdésbank szükséges. Kérdésbank létrehozása nem volt ismeretlen feladat, hiszen a vizsga kezdetek óta így működött. A vizsgához jó kiindulást jelentettek a tananyag ellenőrző kérdései, azonban ennél sokkal többre volt szükségünk, ezért egy négy fős munkacsoport dolgozott a kérdések összeállításán. Több, mint 250 kérdést sikerült megfogalmaznunk, melyek áttestek egy lektoráláson és egységesítésen is. Ezután következett az online kérdésbank létrehozása.

A Szegedi Tudományegyetemen online kérdésbank és vizsgák létrehozására a Coospace (<https://www.coosp.etr.u-szeged.hu/>) nevű rendszert használjuk. A rendszerben több kérdéstípus található, melyekből a teszt céljának megfelelően választottunk. Törekedtünk arra is, hogy egy-egy témakörhöz könnyebb és nehezebb kérdések is tartozzanak, legyen köztük elmélet, de gyakorlat is. A feladatok elérhető pontszámát egytől háromig határoztuk meg, s az összetettebbeknél lehetőség volt részpontszámok elérésére is. Össze kellett még hangolni a tesztfeladatlapon megjelenő kérdések számát

⁶ A tananyag az SZTE Elektronikus Tananyag Archívumban: <https://bit.ly/3mBMyBz>

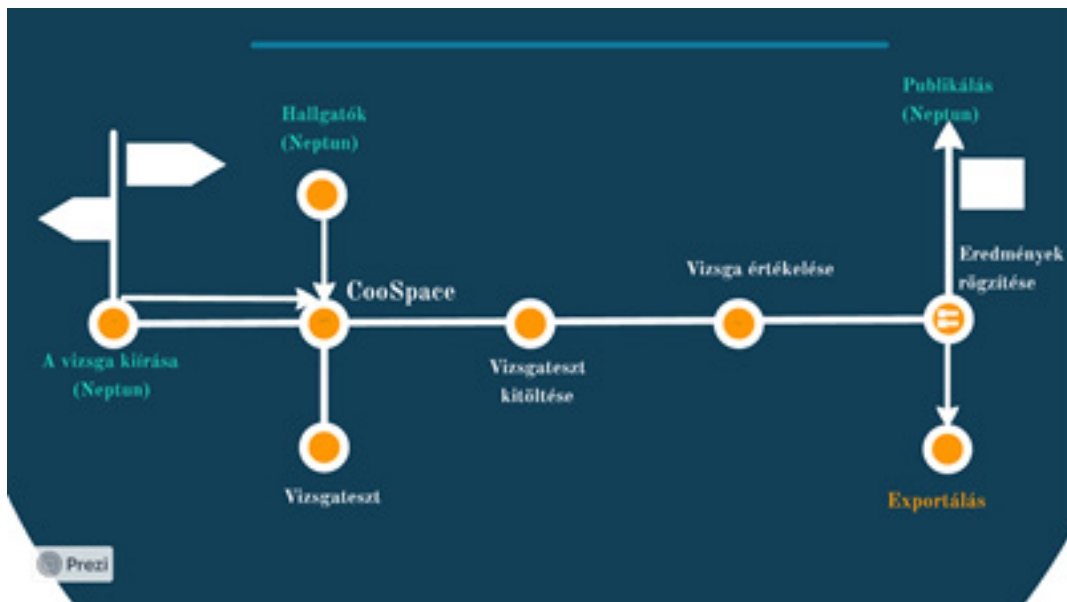
és témakörönkénti eloszlását, az elérhető összpontszámot és ponthatárokat, valamint a kitöltésre rendelkezésre álló időt.

A kérdésbankban mappák és almappák hozhatók létre, ezek strukturálása segíti a teszt létrehozását. Egy kérdéssor létrehozásánál a véletlenszerű feladatkiválasztáshoz megadhatók a mappák és az abból kiválasztandó feladatok száma. Ezért fontos a kérdések megfelelő strukturálása, mert így a véletlenszerű kiválasztás mellett is megoldható, hogy egy feladatlap minden témakörből tartalmazzon kérdéseket, s minden résztvevő egyenlő arányban kaphasson könnyebb és nehezebb feladatokat. A létrehozott kérdéssorból az előnézet segítségével mintafeladatsort is kérhetünk, így ellenőrizhető a megfelelő működés.

Az összes szempont figyelembevételével egy véletlenszerűen kiválasztott 20 feladatból álló kérdéssorra 40 percet kaptak a hallgatók, így egy-egy kérdés megválaszolására átlagban 2 perc jut. Ez enged némi rugalmasságot a teszt kitöltésében. Feladatonként 2 perc ugyanis arra nem elegendő, hogy valaki készületlenül, online kereséssel mindet helyesen megoldja. Arra viszont elég lehet, hogy ha valaki foglalkozott a tananyaggal és utána akar nézni egy feladatnak, akkor megtalálja azt, s ezzel jobb eredményt érheszen el.

2.4. Értékelés

Tekintsük át a vizsga és értékelés folyamatát.

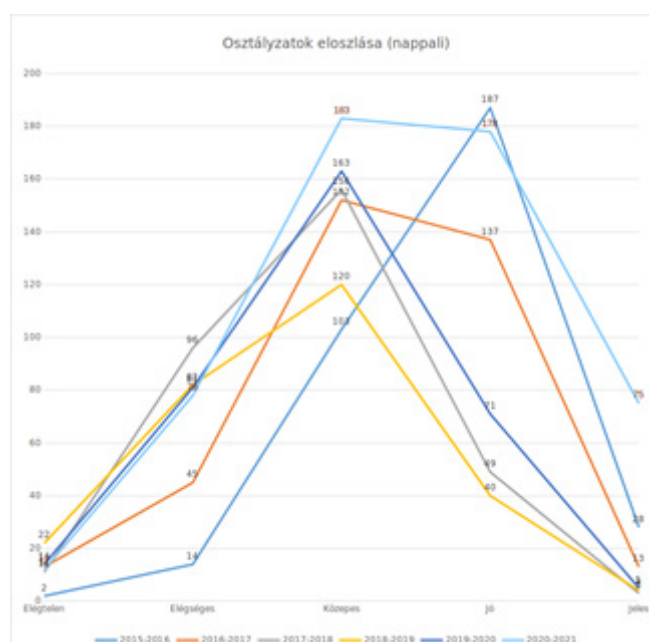

9. ábra: A vizsga és értékelés folyamata

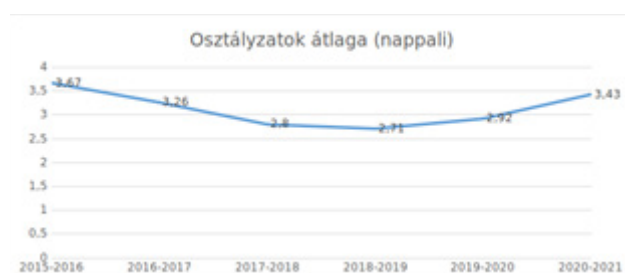
(1) A tanulmányi rendszerben (Neptun) kiírásra kerül egy Coospace-es tesztvizsga. Itt állítható be a teszt elindíthatóságának ideje, a jelentkezők száma. (2) A Neptunban kiírt vizsgaalalom létrejön a CooSpace színtérben. Itt állítható be a kitöltés maximális ideje, az értékelés típusa és szabálya, részpontok számítása, a beadott feladatlap megtekinthetősége és módja. (3) A létrejött vizsgaszíntérben két irányból történik

hozzárendelés. (a) Neptun-CooSpace szinkronizációval a vizsgára a Neptunban jelentkezett hallgatók automatikusan hozzárendelődnek a CooSpace-vizsgaszíntérhez; indokolt esetben személyre szóló kitöltési idő is beállítható. (b) Hozzárendeljük a CooSpace-kérdésbankból elkészített vizsgatesztet; ekkor lehetőség van újabb ellenőrzésre egy próbakitöltés indításával. Ha a kérdéssoron változtatni szeretnénk, azt a kérdéssor-szerkesztőben tehetjük: a változások automatikusan érvényesülnek mindenhol. (4) A megadott időintervallumon belül elindítható a vizsga. Bármikor beadható vagy az idő lejártakor automatikusan beadásra kerül. (5) A vizsga értékelésekor fontos szempont volt, hogy a kérdések *automatikus*an értékelhetőek legyenek, s a hallgatók *azonnal* lássák az elért eredményt. Ugyanakkor lehetőség van manuális felülbírálatra, *újrapontozásra*. A feladatlap értékelése is megnézhető, s akár a helyes válaszok is. Ez utóbbit azonban nem szerettük volna, így csak az egyes feladatokra kapott *pontszámot* látják. A kitöltött feladatlapokról *statisztika* is kérhető, ahol az adott vizsgán egy kérdés összes előfordulását és a rá adott válaszok arányát látjuk. (6) A jegybeírás rendkívül egyszerű: két kattintással elindítható a publikálás a Neptunba. (7) Az eredmények *exportálható*k és *archiválható*k: ezekből monitorozzuk a teljesítményeket és az átlagok alakulását.

10. ábra: Osztályzatok eloszlása nappali tagozaton (2015–2021)

11. ábra: Osztályzatok átlaga nappali tagozaton (2015–2021)

Úgy gondoljuk, sikerült jó eredményt elérnünk az e-tananyag és a jól előkészített online tesztvizsga párossal. Ez látszik az átlag javulásán, de a jeles osztályzatok számának jelentős növekedésén is.

3. Összegzés

Az e-tananyag és archivált változata akár *különleges hallgatói igények kielégítésére* is alkalmas: 2020/2021 I. félévében magyar nyelvű képzési programban részt vevő kínai hallgatók oktatását kellett megoldanunk. A tananyagban nem változtathattunk, de számukra egy nyelvi egyszerűbb tesztet állítottunk össze, kevesebb feladattal és hosszabb kitöltési idővel. Az eredmények itt is igazoltak minket: a nyolc hallgatóból heten sikeres vizsgát tettek, az osztályzatok átlaga hármassal lett.

Az elektronikus tananyag, az erre épülő online teszt és a távoktatási forma tehát jól vizsgázott – ezen az úton szeretnénk tovább haladni. A jövő feladatai lesznek: 1. a tananyag és a kérdésbank folyamatos karbantartása, *fejlesztése*; 2. a tananyag *kiegészítése*, amely már régóta problémaként jelentkezett. Vannak ugyanis hallgatói csoportok, akik bár a BTK-n tanulnak, képzésük mégis közel áll pl. az egészségügyi szakokéhoz (pszichológus hallgatók). Ebbe az irányba mutat az is, hogy 2020/2021 II. félévétől nyitottunk az egyetem összes hallgatója felé: különféle képzési területekről érkezők vették föl – vannak a bölcsész- és társadalomtudományokba sorolhatóak is, de egészségügyi, valamint természettudományi területről is.

Az e-tananyaggal elért eredményben benne van sokéves megelőző munkánk: törekvésünk arra, hogy naprakész, a tanulmányokat hatékonyan segítő ismereteket nyújtsunk, próbálkozásaink a gyakorlati ismeretek elsajátításának fölmérésére, problémamegoldó gondolkodás a sajátos helyzetű vagy igényű hallgatók eseteinek kezelésében, valamint a nagy létszám ellenére a mindenkori rendelkezésre állás a kommunikációban.